

An analysis of the aspects of solitude in the fictional works of Belgheis Soleimani from David Yalom's Perspective

Mandana Mangali *

Abstract

David Yalom considers solitude as the first principle of anxiety and suffering of human existence. His principle mostly deals with existential solitude and isolation. Most of the fictional characters of Belgheis Soleimani experience tribulations due to loneliness and desperation and are in a state of quandary. Present research by employing the descriptive-analytical method seeks to evaluate the aspects of solitude in the fictional works of Belgheis Soleimani from David Yalom's perspective. Based on the finding of the present research, it becomes known that most of the fictional characters of Belgheis Soleimani -especially women- despite their encounter with social shortcomings, seek to find and create their individual identity but they do not succeed in their efforts which ultimately results in their self-annihilation and suicide. Meanwhile family plays fundamental role in the loneliness of the fictional characters of Belgheis Soleimani and their pursuit of education in a foreign land further draws them to isolation. Identity and acceptance plays an effective role in the life of a person and his relations with others. According to research findings, anxiety in loneliness arises from an individual's severely shattered relationship with the surrounding world.

Introduction

The female story writers have a special place and role in the contemporary period. The nucleus of the novels moves around the problems of women. While

---

* Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature. South Tehran Branch. Islamic Azad University. Tehran. Iran. mandana5m@gmail.com
Date received: 2023/04/23 Date of acceptance: 2023/08/19

delineating their story, they present the inner world of the women which constitute their pains, sufferings, loneliness and apprehensions. One of the social evils which contemporary novels have covered is the type of human loneliness, loneliness as a dangerous factor that leads to the origin of several physical and psychological ailments which is always in the fore front. The important role of ideal family relationship controls and checks the development of loneliness. Therefore, the ideal family relationship and the feeling of loneliness are highly relevant to human existence. The sincere relationship and the feeling of loneliness are relevant to human existence. The sincere relationship as a marker of a psychological well-being is worthy of attention. An appropriate ideal relationship is an important factor which can reduce the feeling of loneliness and conduce a satisfactory life. The families whose members spend most of their time on mutual and reciprocal visits and exchange their views on various topics, they experience little loneliness. In fact, the ideal relationships make a beneficial impact on psychological health of an individual and fill his/her life with happiness. It is, thus, necessary to initiate the ideal relationship of families.

Loneliness as a marker of human existential pain has been taken cognizance in Persian novels. Existentialism is the part of the preliminary school of thought that pays heed to human loneliness and it is constantly engaged with it. One of the philosophers of existentialism is Ervin Yalom who has dealt with the subject of pain and apprehension of loneliness. Most of his viewpoints are comparable with the fictional characters of Belgheis Soleimani (born 1342).

Methodology

This research having access to the studies in the libraries and benefiting from the analytical methodology presents a review on the topic. Various markers and evidence based on the books of clinical psychology of existentialism authored by David Yalom resonate with the works of Belgheis Soleimani. The present article while discussing answers to the given questions.

What is that fundamentally effective factor of loneliness of the characters in the fictional works of Belgheis Soleimani from the perspective of Yalom?

Which of the types of lonely characters as per the view of David Yalom deserves more attention in the novel of Belgheis Soleimani.

Findings

David Yalom considers loneliness as the primary source of human pain and stress. His view point related to loneliness and isolation is fundamentally existentialist. Most of the characters of the fiction of Belgheis Soleimani suffer from loneliness

and destitution. They are caught in the web of perplexity. The present research with a view to the causes of loneliness from the point of view of David Yalom and the works of Belgheis Soleimani is descriptive-analytical. The review aims at the study of the factors of loneliness in the characters of the stories of Belgheis Soleimani from the point of view of David Yalom.

Based on the findings and results of the present research most of the fictional characters of Belgheis Soleimani are particularly women. They endeavor to face the impediments of society. They strive to create a unique identity for themselves. But they do not succeed in it. Loneliness decimates them and leads them to commit suicide. During this period, family plays a fundamental role in the loneliness of the fictional characters of Belgheis Soleimani. The women in their quest for achievement in foreign land are subject to a lonely life. Human identity and acceptance of loneliness in life and the relationship with others play a very effective role. Based on the findings of the research, the stress of loneliness is a result of the intensity of an individual relationship with his/her outer world.

Conclusion

Belgheis Soleimani is a contemporary woman writer. Most of the characters in her stories are women. She is a writer who has a conviction and specific philosophical viewpoint towards life. She portrays apprehension as an impediment and obstruction for women in society.

The women of her novels due to their pursuit of education as students, marriage, divorce, immigration, etc. are caught in various forms of loneliness. The female fictional characters of her, due to not having suitable environmental conditions become victims of various forms of loneliness and displacement. Overall, loneliness among individuals mostly reflects the various forms of loneliness of Yalom in the stories of Belgheis Soleimani. In most of the cases of loneliness among individuals in the novels of Soleimani, the characters face physical distances and are placed far away from their city, become migrants, tied in the knot of marriage, and strive for education, etc. which take them to the islands of loneliness.

Key words: Character, loneliness, loneliness among individuals, individual isolation, Existential isolation.

Bibliography

- Amiri, M., Alizamani, A. (2018) Existential Solitude in the modern world and its way of dealing with Ervin Yalom. **Journal of Occidental Study**, 9,(1), 1-23(2018).
- Bezdoodeh, Y. (2012). Searching for Lost Identity (Identity and Femininity in the works of Belgheis Soleimani), **Thesis of Orumiyeh University**.
- Ebrahimi, N., Fallah, M., & Vaziri, S. (2010). Factors and Background of women's loneliness, A phenomenological Study, **Journal of Woman & Society**, 11,(1), 1-28.
- Gholamhoseynzadeh, Gh., Hoseyni, S. (2013). Feminist criticism on Female Play (Khaleh Bazi) of Belgheis Soleymani. **7th Persian Language and Literature Research Conference**.
- Heydari, R.(2014) .Study on Family Communication Patterns and Solitude. **The 6th National Congress on Family Pathology**, 257.
- Josselson, R. Irvin D. Yalom: **On Psychotherapy and the Human Condition (Working Biographies)**. Translated by: Sepideh Habib (2011). Tehran: Danjeh Publication.
- Khademi Koulaei, M. (2015). The Process of Individuation in 'Welcome to Hades' by Belgheys Soleimani. **Journal of Islamic Azad University, Sanandaj Branch**. 7,(23), 89-112.
- Khademi Koulaei, M., Sarmadi, M., & Zamanikarmozdi, F.(2015) Pierre Bourdieu Theory on Fimal Play(Khaleh Bazi) A novel of Belgheis Soleymani. **Journal of Contemporary Persian Literature** 5, (3), 45-65.
- Mazaheri, H., Alizamani, A. (2018) A Study Regarding Confronting the Pain of Existential Loneliness in Irvin Yalom's Ideas and the Mystical Pain of Separation in Molavi's View. **Journal of Philosophical Theological Research**. 20(4), 69-90.
- Qanbari, B.(2011) The Pain of Solitude in Mathnawi . **Journal of Research in Persian Language & Literature**. 9(21), 95-120.
- Radfar, A., Berahmand, H. (2017) Sociological Criticism on novels of The Last Game of Banoo. **Journal of New Research in Human Sciences**,3(19), 87-97.
- Rostami, F. (2015). A Comparative Interdisciplinary Study of the Publication and Production of works of fiction by Simin Daneshvar & Belgheis Soleymani. **Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities**.7(3), 63-93.

- Rostami, F., Keshavarz, M. (2015) Pathology of war with cultural approach to Belgheis Suleimani's works. **10th International Conference for the Promotion of Persian language and Literature**. 4-6.
- Rostami, R. (2013). Study on Family Communication Patterns and Solitude (Mediator role of spiritual identity). **Thesis of Shiraz University (Faculty of Education & Psychology)**.
- Sarfi, M., Modabberi, M., Alinejad. (2017). Analysis of different forms of motif and its functions in the works of Belgheys Soleymani. **Journal of Prose Studies in Persian Literature**, 20(41), 225-244.
- Sheykh Monesi, H. (2012) Analysis of female personality on Belgheis Soleiman's works. **A thesis of Allameh Tabataba'i University**.
- Soleymani, B. (2014). **Dog's year [Sag Saali]**. Tehran: Cheshmeh Publication.
- Soleymani, B. (2009). **Female Play [Khaleh Bazi]**. Tehran: Qoqnoos Publication.
- Soleymani, B. (2016). **Night of Tahereh [Shab e Tahereh]**. Tehran: Qoqnoos Publication.
- Soleymani, B. (2018). **On Foot [Piyadh]**. Tehran: Cheshmeh Publication.
- Soleymani, B. (2006). **The Last Game of Banoo**. Tehran: Qoqnoos Publication.
- Soleymani, B. (2018). **Those Mothers, This Girl**. [*Aan madaran, In dokhtar*]. Tehran: Qoqnoos Publication.
- Soleymani, B. (2010). **Welcome to Hades**. Tehran: Cheshmeh Publication.
- Yalom, I. (1992). **When Nietzsche Wept**. Translated by: Mahshid Mir Moezzi (1386) Tehran: Nashr-e Ney Publication.
- Yalom, I. (1980). **Existential Psychotherapy**. Translated by: Sepideh Habib (1390). Tehran: Nashr-e Ney Publication.

پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
دوفصل‌نامه علمی، سال ششم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۳، ۴۵۰-۴۸۱.

بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی

از دیدگاه یالوم

(مقاله پژوهشی)

ماندانا منگلی

چکیده

دیوید یالوم، تنهایی را اولین منشاء اضطراب رنج وجودی انسان می‌داند و نظر وی بیشتر تنهایی و انزوای بنیادین اگزیستانسیال است. اغلب شخصیت‌های داستانی بلقیس سلیمانی از تنهایی و بی‌پناهی رنج می‌برند و گرفتار سرگشتگی هستند. پژوهش حاضر با هدف بررسی وجوه تنهایی از دیدگاه دیوید یالوم و آثار داستانی بلقیس سلیمانی به روش توصیفی-تحلیلی می‌کوشد تا به بررسی عوامل تنهایی در شخصیت‌های داستان‌های سلیمانی از دید یالوم بپردازد. بر اساس دستاوردهای و ماحصل تحقیق حاضر، بیشتر شخصیت‌های داستانی بلقیس سلیمانی - بویژه زنان - علیرغم تلاش در رویارویی با کاستی‌های اجتماعی در پی یافتن و ساختن یک هویت یگانه برای خود هستند، اما موفق نمی‌شوند و گاه تنهایی آنان را به فنا و خودکشی سوق می‌دهد. در این میان، خانواده نقش اساسی را در تنهایی شخصیت‌های داستانی بلقیس سلیمانی ایفا می‌کند و تحصیل در دیار غربت به تنهایی دامن می‌زند. شناخت و پذیرش تنهایی، در زندگی انسان و ارتباط او با دیگران، نقشی بسیار مؤثر دارد. بر اساس یافته‌های پژوهش، اضطراب تنهایی برآمده از رابطه به شدت متزلزل فرد با جهان پیرامون است.

کلیدواژه‌ها: شخصیت، تنهایی، تنهایی بین فردی، تنهایی درون فردی، تنهایی اگزیستانسیال.

* استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی. واحد تهران جنوب. دانشگاه آزاد اسلامی. تهران. ایران. mandana5m@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۸

۱. مقدمه و بیان مسأله

زنان داستان‌نویس، در دوران معاصر، جایگاه و نقش ویژه‌ای دارند و نکته درخور تأمل اینکه موضوع اصلی رمان‌هایشان بر محور مسائل زنان است و در طی داستان به ترسیم دنیای درون زنان، رنج‌ها، دردها، تنهایی‌ها و دغدغه‌های آنان می‌پردازند. یکی از آسیب‌های اجتماعی که در رمان‌های معاصر به آن پرداخته شده، توجه به انواع تنهایی انسان است. همواره تنهایی به عنوان عاملی پرخطر در بروز بیماری‌های متعدد جسمانی و روانی مد نظر است. الگوهای ارتباطی خانواده نقش مهمی را در کنترل، هدایت و ظهور احساس تنهایی ایفاء می‌کنند؛ بنابراین رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تنهایی رابطه معناداری وجود دارد. «از میان عوامل الگوهای ارتباطی، خانواده، جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی پیش‌بینی‌کننده احساس تنهایی» (حیدری، ۱۳۹۳: ۲۵۷) است. برقراری روابط صمیمانه به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی سلامت روان مورد توجه قرار گیرد. الگوهای ارتباطی مناسب عامل مهمی است که می‌تواند سبب کاهش احساس تنهایی و رضایت از زندگی شود. در خانواده‌هایی که اعضای خانواده زمان زیادی را با یکدیگر جهت ارتباط متقابل و تبادل نظر درباره موضوعات مختلف صرف می‌کنند؛ اعضای خانواده احساس تنهایی زیادی را تجربه نمی‌کنند. در واقع، الگوهای ارتباطی بر سلامت روان و شادکامی فرد تأثیر می‌گذارد و باید تمهیداتی را برای بهبود الگوهای ارتباطی خانواده‌ها فراهم کرد.

در رمان فارسی تنهایی به مثابه رنج وجودی انسان مورد توجه قرار گرفته و اگزیستالیسم جزء نخستین مکاتبی است که به تنهایی آدمی توجه کرده و به آن می‌پردازد. یکی از فیلسوفان اگزیستالیسم، اروین یالوم است که درباره‌ی دغدغه‌ها و رنج‌های تنهایی مباحثی

۴۵۷ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

ارائه نموده که اغلب دیدگاه وی با شخصیت‌های داستانی بلقیس سلیمانی (متولد ۱۳۴۲) قابل انطباق هستند.

۱-۱. پرسش‌های تحقیق

مقاله حاضر در ضمن بحث به سوال‌های زیر پاسخ می‌دهد:

- اصلی‌ترین عوامل موثر بر تنهایی شخصیت در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دید یالوم کدامند؟
- بر طبق نظریه دیوید یالوم، کدام یک از انواع تنهایی شخصیت در رمان بلقیس سلیمانی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است؟

۱-۲. پیشینه تحقیق

تاکنون تنهایی و انواع آن در آثار داستانی سلیمانی بررسی نشده، اما برخی از آثار منتشر شده درباره تنهایی و انواع آن به شرح زیر است:

قنبری (۱۳۹۰) مقاله‌ای با عنوان «رنج تنهایی در مثنوی معنوی» را در نشریه پژوهش زبان و ادبیات فارسی چاپ کرد. نویسنده در این مقاله کوشیده است تا تنهایی در مثنوی را با عنایت به مفاهیمی چون معنا، مبانی، علل انواع و راه‌های رهایی بکاود و طبقه بندی و تحلیل کند.

رستمی (۱۳۹۲) پایان‌نامه‌ای با عنوان «رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تنهایی: بررسی نقش واسطه‌ای هویت معنوی» را در دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی شیراز ارائه داد. نتایج حاکی از آن بود که که گفت‌و شنود به واسطه‌ی افزایش هویت معنوی موجب کاهش سه نوع احساس تنهایی رمانتیک، خانوادگی و اجتماعی در افراد می‌شود.

حیدری (۱۳۹۳) مقاله‌ای با عنوان «بررسی رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تنهایی» در ششمین کنگره ملی آسیب‌شناسی خانواده دانشگاه شهید بهشتی ارائه داد. پژوهش حاضر با ارائی مدلی علی پیرامون هویت معنوی به بررسی پیشایندها و پیامدهای آن، پرداخته است. در این مدل الگوهای ارتباطی خانواده به عنوان متغیر برونزاد، هویت معنوی به عنوان متغیر واسطه‌ای و احساس تنهایی به عنوان متغیر درونزاد در نظر گرفته شدند.

مظاهری و علیزمانی (۱۳۹۷) مقاله‌ای با عنوان «بررسی مواجهه با رنج تنهایی اگزیستانسیال در اندیشه اروین یالوم و رنج عارفانه فراق در اندیشه مولوی» در مجله پژوهش‌های فلسفی-کلامی منتشر کردند. براساس نتایج تحقیق: یالوم و مولوی معتقدند که آن چه انسان برای معناداری و عبور از تنهایی نیاز دارد، تلاش و تکاپو برای هدفی است که برایش گرانیجه و ارزشمند است.

امیری و علیزمانی (۱۳۹۷) مقاله‌ای با عنوان «بررسی تنهایی اگزیستانسیال در دنیای مدرن و روش‌های مواجهه با آن با تکیه بر آرای اروین یالوم» در مجله غرب‌شناسی بنیادی چاپ کردند. این مقاله به بررسی چیستی و انواع تنهایی، روش‌های مقابله با این معضل را با تکیه بر رویکرد اگزیستانسیالیستی می‌پردازد.

ابراهیمی، فلاح، سامانی و وزیری (۱۳۹۹) مقاله‌ای با عنوان «عوامل و زمینه‌های احساس تنهایی زنان (یک مطالعه پدیدارشناسی)». در مجله زن و جامعه منتشر کردند. یافته‌های این مطالعه می‌تواند تصویری روشن از تجربه افرادی که احساس تنهایی دارند ارائه دهد تا در مقابل بتواند جهت راهکارهای مقابله‌ای مفید واقع شود.

برخی از مقاله‌هایی که در باره آثار داستانی بلقیس سلیمانی، به تریب سال نشر، نوشته شد؛ به شرح زیر است:

۴۵۹ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

بزوده (۱۳۹۱) پایان‌نامه‌ای با عنوان «در جستجوی هویت از دست رفته (هویت و زنانگی در آثار بلقیس سلیمانی)» دانشکده ادبیات و علوم انسانی ارومیه ارائه داد. در این پایان‌نامه با استفاده از تحلیل انتقادی گفتمان به مفاهیم هویت و زنانگی در تعامل گفتمان فمینیستی و گفتمان مردسالار پرداخته شده است.

شیخ مونس (۱۳۹۱) پایان‌نامه‌ای با عنوان «تحلیل شخصیت زن در آثار بلقیس سلیمانی» را در دانشکده ادبیات دانشگاه علامه طباطبائی ارائه کرد. در این تحقیق شخصیت و شخصیت‌پردازی بر اساس رویکردهای روانشناختی و جامعه‌شناختی در آثار بلقیس سلیمانی بررسی شده است.

غلامحسین زاده (۱۳۹۲) مقاله‌ای با عنوان «نقد فمینیستی رمان *خاله بازی* اثر بلقیس سلیمانی» را در هفتمین پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی ارائه داد. این مقاله از دیدگاه فمینیست‌ها به بررسی رمان *خاله بازی* می‌پردازد و مشکلات زن‌نازا در جامعه ایرانی را بررسی می‌کند. خادمی کولایی (۱۳۹۴) مقاله‌ای با عنوان «بررسی و تحلیل فرآیند فردیت در رمان *به هادس خوش آمدید* از بلقیس سلیمانی» در فصلنامه ادب فارسی دانشگاه آزاد سنندج منتشر کرد. تحلیل روان‌شناختی رمان، برآیند درهم آمیزی روان‌شناسی و ادبیات است و واکاوی داستان از این منظر، مشاهده وجوه ناپیدای آن را در افقی وسیع‌تر میسر می‌سازد.

خادمی کولایی، سرمدی و زمانی کارمزدی (۱۳۹۴) مقاله‌ای با عنوان «جامعه‌شناسی رمان *خاله بازی* از بلقیس سلیمانی بر مبنای نظریه پی‌یر بوردیو» را در مجله ادبیات پارسی معاصر منتشر کردند. براساس دستاوردهای تحقیق، مفاهیم بازتاب یافته در رمان *خاله بازی* ناظر بر آن است که نویسنده آن - خواسته یا ناخواسته - با نگاهی به جامعه در بستر

اسطوره‌ای، تاریخی، پیشامدرن، مدرن و پسامدرن و مقایسه ضمنی آن‌ها با یکدیگر، رابطه دیالکتیکی عاملیت و ساختار بوردیو را تأیید می‌کند.

رستمی و کشاورز (۱۳۹۴) مقاله‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی زن و جنگ با رویکردی فرهنگی به «زن اسیر-آزاده در نوشته‌های بلقیس سلیمانی» در مجموعه مقاله‌های دهمین همایش بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی دانشگاه محقق اردبیلی ارائه دادند. براساس دستاوردهای مقاله فوق به زنان همانند قهرمان جنگ نگاه نمی‌شود. از این روی قهرمانی در یک عمل برابر، با نقدی فرهنگی دو کارکرد وارونه می‌یابد.

رادفر و برهمند (۱۳۹۶) مقاله‌ای با عنوان «نقد جامعه شناختی رمان بازی آخر بانو بلقیس سلیمانی» را در فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی چاپ کردند. در این مقاله آمده است بلقیس سلیمانی، نویسنده اجتماعی‌نگار و واقع‌نگاری است که سعی می‌کند ضمن بررسی تحولات تاریخی، اجتماعی و فرهنگی جامعه عصر خود، بیان کند که ساخت‌های جامعه و اثر، همواره در پیوند با یکدیگر شکل گرفته‌اند. از همین رو آن چه در رمان آمده، بازتابی از واقعیات اجتماعی و آگاهی‌های جمعی و طبقاتی است

صرفی و همکاران (۱۳۹۶) مقاله‌ای با عنوان «تحلیل و بررسی انواع موتیف و کارکردهای آن در آثار بلقیس سلیمانی» را در مجله نثر پژوهی شهید باهنر کرمان منتشر کردند. در این مقاله آمده که سلیمانی از کارکردهای گوناگون موتیف برای غنی ساختن درونمایه آثار خویش بهره برده است و موتیف‌های به کار رفته در آثار سلیمانی با شخصیت‌پردازی، پیرنگ و فضای داستان ارتباطی تنگاتنگ دارند.

۳-۱. روش تحقیق

۴۶۱ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

در این تحقیق، با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از روش تحلیلی به بررسی موضوع پژوهش پرداخته شد. مؤلفه‌ها و مصادیق انواع تنهایی براساس کتاب روان‌درمانی اگزیستانسیال اروین یالوم در آثار داستانی بلقیس سلیمانی گزینش شده‌اند.

۲. مبانی نظری پژوهش: اروین یالوم

اروین دیوید یالوم^۱ (متولد ۱۹۳۱م). نویسنده و پایه‌گذار الگوی روان‌شناسی هستی‌گرا یا اگزیستانسیال آمریکایی است. او نخستین روان‌شناسی است که توانسته با دانش گسترده در حوزه روان‌شناسی و مطالعه فلسفه افرادی مانند ارسطو و سقراط، نگاه تازه‌ای به علم روان‌شناسی و روان‌کاوی ایجاد کند. او موفق شد در سال ۲۰۰۲ جایزه انجمن روان‌پزشکی آمریکا را دریافت کند. وی یکی از معروف‌ترین و پرخواننده‌ترین روان‌پزشکان تأثیرگذار در دنیای معاصر است (یالوم، ۱۳۹۹: ۱۳). یالوم رنج‌های آدمی را به چهار دسته تقسیم می‌کند: مواجهه با مرگ، اضطراب ناشی از مسئولیت، تنهایی و پوچی. تنهایی یکی از رنج‌های وجودی انسان بوده و از ابتدای تولد تا لحظات پایانی زندگی همیشه این دغدغه با انسان همراه است (یالوم، ۱۳۹۰: ۲۷۰). اروین یالوم در بخش سوم از کتاب «روان‌درمانی اگزیستانسیال^۲ به سه شکل از تنهایی می‌پردازد که به شرح زیر است:

۱. تنهایی بین‌فردی، وقتی جداافتادگی و بی‌کسی تجربه می‌شود، به معنای دور افتادن از دیگران که عوامل بسیاری در آن دخالت دارد: انزوای جغرافیایی، فقدان مهارت‌های اجتماعی مناسب، احساسات به شدت متضاد درباره صمیمیت یا یک سبک شخصیتی که مانع تعامل اجتماعی راضی‌کننده است و بر غربت بین‌فردی دامن می‌زند (همان: ۴۹۳).

۲. تنهایی درون‌فردی، فرآیندی که در آن، اجزای مختلف وجود فرد از هم فاصله می‌گیرند. این تنهایی زمانی اتفاق می‌افتد که فرد احساسات یا خواسته‌هایش را خفه کند، بایدها و

^۱ Irvin David Yalom

^۲ Existential psychotherapy

اجبارها را به جای آرزوهایش بپذیرد، به قضاوت‌های خود بی‌اعتماد شود یا استعدادهای خود را به بوته فراموشی بسپارد. (همان: ۴۹۴).

۳. تنهایی اگزستانسیال، تنهایی‌ای که به‌رغم رضایت‌بخش‌ترین روابط با دیگران و به‌رغم خودشناسی و انسجام درونی تمام‌عیار، همچنان باقی است. تنهایی اگزستانسیال به معنای اشاره دارد که میان انسان و هر موجود دیگری دهان گشوده و پلی هم نمی‌توان بر آن زد. تنهایی‌ای بسیار بنیادی‌تر و ریشه‌ای‌تر که به جدایی میان فرد و دنیا اشاره دارد (همان: ۴۹۶).

۳. بحث و بررسی

۳-۱. بررسی انواع تنهایی در رمان *به هادس خوش آمدید*

داستان *به هادس خوش آمدید*، سومین رمان بلقیس سلیمانی است که در زمستان سال ۱۳۸۸ منتشر شد. بلقیس سلیمانی در این کتاب به معضلات اجتماعی، دردها و دغدغه‌های جامعه می‌پردازد.

۳-۱-۱. تنهایی بین فردی رودابه

شخصیت اصلی داستان، دختری دانشجو به نام «رودابه» است که با یکی از مشکلات اجتماعی روبرو می‌شود. وقتی از دید انواع تنهایی یالوم، شخصیت اصلی رمان *به هادس خوش آمدید*، یعنی «رودابه» را بررسی می‌کنیم می‌توانیم تنهایی وی را در زمره تنهایی بین فردی قرار دهیم که به سبب جدا افتادگی و بی‌کسی تجربه می‌شود. جدا ماندگی یا فاصله فیزیکی، به این معنا که فرد، از کس یا کسانی که دوست دارد، از نظر فیزیکی جدا می‌افتد؛ رایج‌ترین واژه‌ای که برای بیان نتیجه این فاصله در زبان فارسی به کار می‌بریم، دل‌تنگی است. رودابه به سبب دانشجو بودن، در تهران از خانواده خود دور افتاده است. رودابه، دختری بیست ساله از طایفه شیخ خانی استان کرمان است. وی در دانشگاه تهران قبول می‌شود و با وجود مخالفت پدرش تصمیم به تحصیل در تهران می‌گیرد. او دوست دارد که زندگی

مجردی را تجربه کند. در بحبوحه جنگ و بمباران تهران، شبی را به خانه یوسف خان می‌رود. یوسف در حالت مستی به رودابه تجاوز میکند. بعد از مواجه شدن با حادثه تلخی که برایش در خانه یوسف خان می‌افتد، دیگر از آن دختر خبری نیست با دختری روبرو می‌شویم که دچار افسردگی می‌شود با همه اطرافیانش می‌جنگد و همه را مقصر اتفاقی می‌داند که برایش افتاد.

۲-۱-۳. بیگانگی یوسف خان

مصداق «بیگانگی» را می‌توان در رمان به هادس خوش آمدید، در شخصیت «یوسف خان» مشاهده کرد. بیگانگی، در روابط بین فردی ایجاد می‌شود. در این حالت، دو یا چند نفر که دوست‌دار یکدیگر بوده‌اند به دلیل تغییر نگرش یا دوست‌داشتن دیگری جدید، به فاصله و بیگانگی رسیده‌اند. به این معنا که فردی را در یک زمان دوست داریم و آن فرد هم ما را دوست دارد و پس از مدتی، یکی از طرفین، دیگری را دوست ندارد؛ به این صورت است که بیگانگی رخ می‌دهد. یوسف خان مردی فرنگ رفته است که در جوانی عاشق زلیخا، عمه رودابه بود. ویژگی‌های فرنگ مآبانه دارد. مشروب می‌خورد و فیلم‌های آنچنانی می‌بیند. یوسف خان، دایی احسان است و در شب بمباران، رودابه با اصرار احسان و مادرش به خانه یوسف خان می‌رود. وی شب هنگام، در حالت مستی به رودابه تجاوز می‌کند. یوسف خان کینه عشق گذشته زلیخا را در دل دارد و خانواده‌اش هم ترکش کرده‌اند و به خارج از کشور رفته‌اند شاید در اوج مستی او را شبیه عشق قدیمی‌اش زلیخا می‌بیند و شاید هم انتقام زلیخا و طایفه شیخ‌خانی را از رودابه می‌گیرد.

۲-۳-تنهایی درون فردی فرنگیس در رمان من از گورانی‌ها می‌ترسم

رمان من از گورانی‌ها می‌ترسم، در ۲۰۸ صفحه، سال ۱۳۹۳ توسط نشر چشمه منتشر شد. داستان کتاب از گورانی‌ها می‌ترسم در شهر کوچکی به نام گوران رقم می‌خورد و روایت‌گر

ماجرای یک زن به اسم فرنگیس است که گرفتار ترس است، ترس‌هایی که برخی از آن‌ها محصول روان ناآرام او و برخی محصول شرایط اجتماعی‌اش هستند. در این رمان، فرنگیس، گرفتار تنهایی درون‌فردی است. این نوع تنهایی فرایندی است که در آن، اجزای مختلف وجود فرد از هم فاصله می‌گیرند، بنابراین تنهایی درون‌فردی زمانی اتفاق می‌افتد که فرد احساسات یا خواسته‌هایش را خفه می‌کند، بایدها و اجبارها را به‌جای آرزوهایش می‌پذیرد، به قضاوت خود بی‌اعتماد می‌شود یا استعدادهای خود را به‌دست فراموشی می‌سپارد. فرنگیس دختر حاج پیله‌وری، کاسب پولدار شهر کوچک گوران بوده که برای تحصیل به تهران رفته و با بهرام ازدواج کرده است. آن‌ها دختر و پسری دارند و اکنون چند سال است طلاق گرفته‌اند. فرنگیس به گوران می‌آید تا مانند خواهر و برادرهایش، دو ماه مراقب پدر و مادر مریض و برادر عقب‌افتاده‌اش باشد. اکنون با دوستش ژاله خاطرات آن دوران و زندگی در شهر کوچک گوران را مرور می‌کنند. بلقیس سلیمانی با فلاش‌بک‌های متعدد گذشته، ترس‌های فرنگیس را واکاوی می‌کند که با عشق و جنایت روبروست و نمی‌داند چطور تصمیم بگیرد؟ داستان سیری خطی دارد و ماجرا طی دو ماه روایت می‌شود. گاهی فلاش‌بک‌هایی به دهه ۶۰ دارد و در تمام این‌ها به دنبال واکاوی ترس‌های فرنگیس است و داستان کشمکش انسان با جامعه است. من از گورانی‌ها می‌ترسم روایت آدم‌هایی ست که گذشته چون صلیبی بر دوش زندگی امروزشان سنگینی می‌کند. در واقع می‌شود گفت که در این کتاب راوی یعنی فرنگیس به انحای مختلف از دردهایی صحبت می‌کند که کمتر کسی در سن و سال او، توان ابراز آنها را دارد. «از چی می‌ترسم؟ چرا این ترس لعنتی ولم نمی‌کند؟ مگر نه اینکه حالا آزادم؟ مگر نه این‌که حالا برای بهداشت اخلاقی جامعه خطری ندارم؟ از اول هم خطری نداشتم. زن‌های زشت، زن‌های معمولی، هیچ‌وقت برای جامعه خطر ندارند. من زشت نبودم اما خوشگل هم نبودم. معمولی بودم.

۴۶۵ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

معمولی شدم، بعد از آن که دانشجو شدم و آن بینی صدمی را عمل کردم. من کپی پدرم بودم، پوست سبزه، دماغ بزرگ و پیشانی بلند را از او به ارث برده بودم. مادر هیچ چیز به من نداده بود. به بقیه بچه‌ها چیزی داده بود اما به من دریغ از یک انگشت پا.

حتم ابراهیم خیابان‌گزن چشم به ثروت پدرم داشت که آمد خواستگاری‌ام، وگرنه من انتخاب یکی مانده به آخرش بودم. عاشقش نبودم. چه طور می‌توانستم عاشقش باشم وقتی به تعداد زیادی از دخترهای دبیرستان جلال آل‌احمد گوران پیشنهاد ازدواج داده بود و من آخری‌شان بودم؟ با این همه خوشحال بودم که یک نفر به خواستگاری‌ام آمده. بختم باز شده بود و همین برایم کافی بود.

به دکتر می‌گویم: «من از گورانی‌ها می‌ترسم.»

می‌گوید: «چرا؟»

«به خاطر شلاق زدن به هم‌مدرسه‌ای و شریک‌جرمش تو اون سال‌ها» (سلیمانی، ۱۳۹۴: ۵۶). این رمان را می‌توان به گونه‌ای رمان اعترافی به حساب آورد. فرنگیس اتفاقات بیرونی و دغدغه‌های شخصی روزانه خود را به صورت دفترچه خاطرات می‌نویسد و این بیم را دارد که مورد قضاوت دیگران قرار گیرد. شاید بتوان گفت راه درمان و گریز فرنگیس از رنج تنهایی زندگی در زمان حال و رها کردن گذشته باشد. به قول یالوم «زندگی در زمان حال راهکار اساسی تسکین رنج تنهایی است.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۴۱۸).

۳-۳. بررسی انواع تنهایی در رمان بازی آخر بانو

داستان بازی آخر بانو اولین بار در سال ۱۳۹۰ در ۲۲۴ صفحه توسط نشر ققنوس روانه بازار شد. این رمان یکی از پرفروش‌ترین آثار بلقیس سلیمانی است. رمان بازی آخر بانو در سال ۱۳۹۷ به چاپ دوازدهم رسید. این رمان برنده جایزه ادبی مهرگان و بهترین رمان بخش ویژه جایزه ادبی اصفهان در سال ۱۳۸۵ شده است.

۱-۳-۳. تنهایی بین فردی «بانو»

از دید یالوم «رنج حاصل از تنهایی ضروری زندگی و گریزناپذیراست.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۴۱۷). در رمان بازی آخر بانو، شخصیت اصلی رمان یعنی «بانو» از نظر فکری از مردم جدا افتاده و بی کس است. از سویی از طرف خانواده حمایت نمی‌شود. عوامل زیادی در تنهایی وی دخیل است، مثل انزوای جغرافیایی بعد از ازدواج با ابراهیم رهامی و طلاق و دوری از تنها فرزندش یا هنگام تحصیل و زندگی در تهران که همگی مانع تعامل اجتماعی راضی‌کننده هستند.

بازی آخر بانو روایت داستان زندگی دختری روستایی به نام «گل بانو» است که قصد دارد وارد دانشگاه شود و سرنوشتی را که جامعه، روستا و مادر سرایدار مدرسه و مرده‌شویش برای وی پیش‌بینی می‌کنند تغییر دهد. او در طی زندگی خود عاشق می‌شود، خواستگاران را رد می‌کند، تن به ازدواجی می‌دهد که منجر به طلاق می‌شود و کودکش توسط شوهر سابق ربوده می‌شود، و تجربه‌های گوناگونی را پشت سر می‌گذارد. همه این عوامل در تنهایی بین فردی «بانو» دخیل هستند. گاهی نیز تنهایی «بانو» به سبب خشونت اطرافیان است. وقتی سعید سیلی‌ایی به او می‌زند، یک هفته از او دوری می‌کند. «یک هفته است با هم هیچ حرفی نزده‌ایم.» (سلیمانی، ۱۳۸۵: ۹۲). وقتی رهامی، گل بانو را برای معاینه و آزمایش به بیمارستان می‌برد، جدالی بین آن‌ها شکل می‌گیرد که در نهایت منجر به برخورد خشونت‌آمیز رهامی با گل بانو می‌شود، اما این بار هم کسی نیست که از گل بانو حمایت کند. پس از این اتفاقات او تصمیم می‌گیرد از خانه رهامی فرار کند. یک روز پس از بیرون رفتن رهامی از خانه، اقدام به فرار می‌کند و نزد مادرش می‌رود، اما با برخورد سرد و نامناسب مادرش و عدم حمایت او مواجه می‌شود: «من زن بیوه تو ای خونه راه نمی‌دم.» (همان: ۱۵۰) گل بانو وضعیت روانی خود بعد از ترد شدن از سوی مادرش را این گونه

۴۶۷ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

توصیف می‌کند: «از رهامی به مادرم پناه آورده بودم و حالا نمی‌دانم از مادرم به که پناه ببرم.» (همان: ۱۵۲) رمان «بازی آخر بانو» در زمینه‌های عشق و روایت و قدرت است که داستان آنها در زمان رویدادهای سیاسی - اجتماعی دهه ۱۳۶۰ ایران قرار دارد و نقش اصلی و محوری آن با زنان است. سلیمانی در این رمان انسان را در موقعیت‌های مختلف و خطیر مانند انسان در موقعیت انتخاب، انسان در موقعیت آزاد، انسان در موقعیت مرگ، یا در موقعیت قتل قرار داده و عکس‌العمل او را بررسی می‌کند.

۲-۳-۳. تنهایی بین فردی صالح رهامی

تنهایی بین فردی را در شخصیت صالح رهامی می‌توان مشاهده کرد. صالح رهامی همچون شخصیت بانو تنهاست و مانند استادش یعنی خانم دکتر محمد جانی فلسفه می‌خواند و عاشق داستان است. او به همه ما گفته به دلیل «مرگ» خواسته فلسفه را بخواند؛ اما در واقع برای حل معمای «زندگی» فلسفه خوانده است.

۳-۳-۳. «من» تنها یا تنهایی وجودی

تنهایی وجودی یا «من» تنها در راوی «من» در رمان بازی آخر بانو دیده می‌شود. من راوی تنهاست و حتی چندبار از شدت تنهایی، در ذهن خویش به خودکشی می‌اندیشد. او از دیگران و از اجزای خود جدا افتاده است. به قول یالوم: تنهایی فاصله و شکافی میان او دیگرانسان‌ها ایجاد کرده و پُلی هم نمی‌توان بر آن زد (یالوم، ۱۳۹۰: ۴۹۶). به شرح این تنهایی از زبان من تنها گوش دهید: من و ظریفه عقد هستیم. او قبلاً نامزد پسر دایی اش بود. من همیشه به مرگ، به مادرم که مرده و به یک سگ فکر می‌کنم. دوستم بهزاد در مینه سوتا زندگی می‌کند. او سگش را به من سپرده و رفت. گاهی برای سگش نامه می‌نویسد و من برای سگش نامه‌ها را می‌خوانم. اما سگش فرار کرده و بهزاد دیگر نامه نمی‌

دهد. من در ذهنم خودم را چندین بار با طناب دار، با جریان برق، با سم و با سقوط از بلندی کشته ام. اما هنوز زنده ام. من و مرگ همزیستی مسالمت آمیز داریم. محمود تاجی دوست شهید من است او سرش را در جنگ مقابل دیدگان ما از دست داد. ظریفه دلش می خواهد که هر چه زودتر ازدواج کنیم و تکلیفش مشخص شود. من دوست دارم نویسنده شوم. مادرم تا زنده بود در این راه کمک کرد. ظریفه را اولین بار در کلاس قصه خوانی دانشجویان دیدم که از زندگی می نوشت. علی دوستم می گفت باید به جبهه بروی تا بتوانی واقعا از مرگ بنویسی. ظریفه داستان مادر بزرگش اکرم السادات را نوشته که همسر دکتر ابهری بوده. اکرم السادات با صادق هدایت خیلی دوست بوده است. اکرم السادات به خاطر همسرش قاطی سیاست شده. دکتر ابهری به روسیه فرار کرده است. مادر بزرگ سال ها بعد با حاج عبدالحسین جورابچی، که همسرش را سرزا از دست داده است، ازدواج می کند و فرزند او را بزرگ می کند. من می خواهم ماجرای مادر بزرگ خودم، حبیبه خاتون را بنویسم که برای من و خواهرم مهتاب از قصه های جن و پری می گفت.

۴-۳-۳. معطوف بودن به دیگری

از دید یالوم، عشق مرهم تنهایی است و خستگی و درماندگی ناشی از دویدن در برهوت تنهایی را التیام می بخشد. عشق بالغانه یگانگی به شرط حفظ تمامیت و فردیت است. هنگامی که انسان بر خودمداری غلبه کند، نیاز دیگری، به اندازه نیاز خودش اهمیت می یابد و به تدریج مفهوم عشق از «مورد عشق بودن» به «عشق ورزیدن» تغییر می کند. به نظر او، فردی که بالغانه عشق می ورزد، این نیازها را در جایی دیگر و به شیوه ای دیگر برآورده کرده و می افزاید: محبت بالغانه بدون پاداش نیست. فرد تغییر می کند، غنی می شود، توانمند می شود، از تنهایی اگزیستانسیالش کاسته می شود. به نظر او، دوست داشتن از دوست داشته شدن بسیار دشوارتر است، زیرا نیازمند آگاهی بیشتر و پذیرش بیشتر موقعیت اگزیستانسیال

۴۶۹ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

خویش است. به باور یالوم: مشکل دوست داشته نشدن تقریباً در همه موارد مشکل دوست داشتن است (یالوم، ۱۳۹۰: ۵۲۱).

همچنین دل‌بستگی و عشق به یک مقام روحانی، ارتباط اصیل با خویش، عبور از خود می‌تواند تسکین‌دهنده رنج فراق و تنهایی باشد.

گل‌بانو مرتب هر پنج‌شنبه به ملاقات خواستگارش، سعید در آسایشگاه می‌رود.

«مثل یک موجود مقدس، یک امامزاده هر پنج‌شنبه با اصول و آیین به سراغش آمدم.»

(سلیمانی، ۱۳۸۵: ۲۵۵)

روایت استاد محمد جانی از سعید بر اساس حرف‌های خواهرش رعنا: سعید بعد از رفتن از روستای گل‌بانو و روبرو شدن با جریان سی‌خردادسال شصت و در پی دستگیری برادرش حمید، فرار پدرش به ویلای عمو در کرج، و اعدام دوستش علی، راهی جبهه شد تا از سوءظن دور باشد. حمید به پانزده سال زندان محکوم شد. محمود تاجی دوست دبیرستانی سعید او را به رفتن جبهه تشویق کرد. در روایت رعنا گل‌بانویی نبود، انگار نه انگار که در روستا گل‌بانویی منتظر سعید بوده است. صالح رهامی هم عشق گل‌بانو به سعید را چنین وصف می‌کند: جلوی آسایشگاه روانی شهید کچویی می‌ایستم. ناتاشا، کوزت، هیث کلیف، شازده و استاد محمد جانی هم هستند. حدود یک سال پیش این آسایشگاه به دنبال سوژه یابی کشف شده، چون دوست دوران جوانی استاد محمد جانی به نام سعید نوری در آن بستری است. هر پنجشنبه استاد و بعضی از بچه‌ها به دیدار این دوست می‌آیند. همه مشغول نوشتن داستانی در مورد سعید هستند. بلقیس سلیمانی داستانی بر اساس واقعیت در این مورد نوشته است. رعنا خواهر سعید امروز در آسایشگاه است و به امور برادرش رسیدگی می‌کند. نگاه سعید خالی از حیات است. حتی سعید هم تنهاست.

۳-۳-۵. تنهایی اگزستانسیال ابراهیم رهامی

از دید یالوم «هیچ رابطه‌ای قادر به از بین بردن تنهایی نیست، هریک از ما در هستی تنهایییم؛ ولی می‌توانیم در تنهایی یکدیگر شریک شویم. همان طور که عشق درد تنهایی را جبران می‌کند. در رمان بازی آخر بانو، شخصیت ابراهیم رهامی مصداق چنین تنهایی است.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۵۰۷). ابراهیم رهامی بعد از صحنه سازی مرگ پسرش و طلاق از «بانو» گرفتار تنهایی می‌شود که به‌رغم رضایت، روابطش با دیگران و به‌رغم خودشناسی و انسجام درونی، در پایان داستان همچنان باقی است. تنهایی اگزستانسیال که همچون مغاکی میان او و دیگران دهان گشوده و پلی هم نمی‌توان بر آن زد. تنهایی‌ای بسیار بنیادی‌تر و ریشه‌ای‌تر که به جدایی میان او و دیگران اشاره دارد. به شرح این تنهایی از زبان ابراهیم رهامی ملاحظه فرمایید: «مرضیه را دوست داشتم اما هرگز عاشقش نشدم و نبودم. مثل همه دخترعمو و پسرعموها، عقده‌مان در آسمان‌ها بسته شده بود و ما بر سر سفره آماده عقد نشستیم تا عقد آسمانیمان را زمینی کنیم، من دلم یک عشق زمینی می‌خواست، شاید این از عوارض میانسالی بود، مرزی که آدمی نمی‌داند به کدام طرف رو کند به گذشته یا به آینده، سرگردان و سردرگم می‌شود، وقتی گذشته را مرور می‌کردم، آن را خالی می‌یافتم، بی باروبنه، برهوتی خشک و بی حاصل. چشم انداز آینده را هم روشن نمی‌دیدم، دلم می‌خواست کاری کنم، دلم می‌خواست تغییری در زندگی ام ایجاد کنم (سلیمانی، ۱۳۸۵: ۲۰۹). تابستان سال بعد وقتی، در خیابان نادری اهواز زنی را دیدم که به نحو حیرت‌انگیزی به تو شبیه بود، نه تنها خودم را متقاعد کردم که آن زن تو نیستی بلکه خودم را ملامت کردم که هم چنان تو را در وجود و چهره دیگران به یاد می‌آورم. می‌خواستم تو را در درونم بگشتم. به نظرم این پافشاری برای فراموش کردن تو باعث شده بود چیزی غیر قابل فهم در درونم اتفاق بیفتد. درست به همان اندازه که برای فراموش کردن تلاش می‌کردم به همان اندازه تو در وجودم حضور داشتی، انگار بخشی از وجودم بودی

که سر به سر بخش دیگر وجودم می گذاشت، فکر می کنم آن زندگی کوتاه مدت در گوران، به یک زندگی درونی تبدیل شده بود. تردید، شوخ طبعی، سرزندگی، بازیگوشی تو به درون من منتقل شده بود. شگفت انگیز بود من تو را در درون خودم کشته بودم اما از خاکستر وجودت جوانه ای در درونم بالیده بود؛ آن قدر که درخت تناوری شده بود. حالا نه تنها تو در درونم که در اعمال و کردارم نیز حضور داشتی. (همان: ۲۱۷).

۴-۳. تنهایی اگزستانسیال در شخصیت ناهید در رمان *خاله بازی*

رمان *خاله بازی* در ۲۴۰ صفحه، در سال ۱۳۸۳ توسط نشر ققنوس منتشر شد. تنهایی اگزستانسیال یا تنهایی وجودی در رمان *خاله بازی* مشاهده می شود. در تنهایی اگزستانسیال افراد اغلب از دیگران و از اجزای خود جدا می افتند، ولی در عمق این جدا افتادگی ها، تنهایی اساسی تری وجود دارد که به هستی مربوط می شود، تنهایی ای که به رغم رضایت بخش ترین روابط با دیگران و به رغم خودشناسی و انسجام درونی تمام عیار، همچنان باقی است. «خاله بازی» داستان یک مرد و سه زن است. زن ها هر کدام به فراخوان موقعیت خود وارد زندگی این مرد می شوند و نقشی را بازی می کنند که برای آن ها مقدر شده است. یکی می آید تا بمیرد، یکی می آید تا بماند، یکی می آید تا نپذیرد. آن که نمی پذیرد به کاستی های طبیعی خود گردن می گذارد اما سعی می کند رویاروی کاستی های اجتماعی بایستد و در نقشی که همگان برایش در نظر گرفته اند بازی نمی کند. او در پی یافتن و ساختن یک هویت یگانه برای خود است.

«ناهید» و «حمیرا»، دو دوست هم دانشگاهی قدیمی، بعد از مدت ها یکدیگر را می یابند. «حمیرا» زنی است شوخ و شاداب که دکترای زبان های باستانی دارد و «ناهید»، اندکی درون گرا و آرام است. دو زن با اولین دیدار به گذشته ها می روند و به یاد دوران دانشجویی خاطرات را تجدید می کنند. «ناهید» با مردی به نام «مسعود» ازدواج کرده است که او را

بهترین مرد دنیا و خود را خوشبخت‌ترین زن جهان می‌داند. «حمیرا» اما هنوز مجرد است و زمانی که عکس بچه‌های «ناهِید» را می‌بیند، از آنها می‌پرسد. اما اینها عکس‌های بچه‌های «ناهِید» نیستند و او نیز واقعیت را کتمان نمی‌کند. «حمیرا» مات و مبهوت می‌شود. واقعیت این است که عکس‌ها متعلق به بچه‌های زن دیگر «مسعود» هستند و «ناهِید» با مردی عیال‌وار زندگی می‌کند! رمان که جلوتر می‌رود، فلاش‌بک‌ها، زندگی «ناهِید» و «مسعود» را روشن‌تر می‌کنند و کم‌کم شخصیت هر دو شکل می‌گیرد. «مسعود» در دوران دانشجویی تعلق خاطری شدید نسبت به «ناهِید» داشته که به ازدواج انجامیده است، اما مشکل، نازایی «ناهِید» است. «مسعود» از این مشکل آگاه بود و پیش از ازدواج آن‌را معضل نمی‌دانست، اما پس از آن، عطش فرزند او را به ازدواج مجدد کشاند. «ناهِید» نیز در تجدید فرایش «مسعود» او را یاری می‌کند و سعی می‌کند با زن دوم، سیما، مهربان باشد. «زن [ناهِید] حاضر به از دست دادن تمام هویتش می‌شود تا در سایه مردی زندگی کند.» (سلیمانی، ۱۳۸۳: ۱۹). این مهربانی دیری نمی‌پاید. «سیما» زنی عوام است و اینهمه مهر و عطوفت و به تعبیر «مسعود»، «دموکراسی عاطفی» را بر نمی‌تابد.

داستان در نهایت به مرگ «سیما» می‌رسد. «سیما» می‌میرد و «مسعود» با دو فرزند می‌ماند. شرایط بگونه‌ای رقم خورده که ناهید بتواند مهر فرزند بچشد و دست تقدیر هم، رقیب را از میان برداشته است، اما «ناهِید» می‌رود. او دوست ندارد بازگردد. با اینکه همه چیز برای حضورش مهیاست و زمین و زمان دست به دست هم داده‌اند تا بازگردد و شیرینی صدای بچه را در زندگی بشنود، اما باز نمی‌گردد. دلایل بازگفته نمی‌شوند و تنها «حمیرا» است که در پایان رمان او را به خود می‌خواند و از سرّ نهنانش خبر می‌دهد: ... تو کی هستی؟ یه نازای حسود و بخیل، یه روشنفکر بی‌غیرت، یه جادوگر، یه قاتل؟ شک نداشته باش که رفتار تو سیمای بخت‌برگشته رو روانه بیمارستان کرد. او هووی تو بود و توقع داشت توی الاغ، مثل

یک هوو باهاش برخوردار کنی و تو چه کردی؟ گیجش کردی. اون بی چاره با تعریف‌ها و توقعات خودش وارد زندگی تو شده بود. می‌خواست هوو باشه نه دوست، نه خواهر. تو این رو نمی‌فهمیدی. تو اون زن بدبخت عامی‌رو بازی دادی، نه تنها اون رو که شوهر ابلهات رو هم بازی دادی. وادارش کردی زن بگیره تا تو بتونی بزرگ‌منشی، صبوری و آزادمنشی خودت رو به رخ اون و خلق خدا بکشی. تو موفق شدی، اما به بهای جان یک آدمیزاد. سیما مرد، تو اون رو ذره ذره با متانت یک زن تحصیل‌کرده نجیب کشتی. دست مریزادا! تو یک قاتل حرفه‌ای هستی! خودت رو پنهان کن، سکوت کن، بازی رو ادامه بده، هنوز زیر نگاه خلقی... گذشته‌ات جیغ می‌کشد، فریاد می‌زند، فریادهای کرکننده، اجازه نمی‌دهد به حال و آینده فکر بکنی. مدام خودش را به رخ می‌کشد، مدام از تو باج‌خواهی می‌کند، تو برده گذشته‌ات هستی، یک برده رام و آرام. تو در بند گذشته مانده‌ای. تو توان رو در رو شدن با آینده را نداری. می‌ترسی، بله از آینده می‌ترسی، بچسب به همان گذشته عیناک و پر از رنج. تو مثل خیلی از آدم‌ها فقط در یک زمان زندگی می‌کنی و دو زمان دیگر را از زندگی است حذف کرده‌ای و این راحت‌ترین کاری است که می‌توانی انجام بدهی. نمی‌دانم گذشته پاهایت را گرفته یا تو پاهای گذشته را گرفته‌ای؟ شاید هر دو همدیگر را در آغوش گرفته‌اید و ریسک جدا شدن از هم را نمی‌توانید بپذیرید. زیرا گذشته با تو زنده است و تو با گذشته....

ناهید در پایان، تمام بغض و خشم فروخورده هفت ساله اش را با حذف ناگهانی خود از این میدان بروز می‌دهد (همان: ۱۹۶). حمیرا سعی می‌کند نیت اصلی «ناهید» را نشان دهد و دست آخر قصد و تصمیم نهایی خود را در آخرین جمله رمان (هرچند مبهم) نشان می‌دهد. گویی حیات و زندگی ناهید با مرگ همسر دوم شوهرش یعنی «سیما» می‌میرد. مرگ سیما، مرگ زندگی ناهید است. به قول یالوم «وقتی مرگ می‌آید، ما وجود

۴۷۴ *دوفصلنامه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی*، سال ششم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۳

نداریم» (یالوم، ۱۳۸۶: ۱۱۸). ناهید در پایان داستان به خودآگاهی می‌رسد. و از دید یالوم «انسان که به نفرین خودآگاهی گرفتار شده، باید در جهان هستی بی پناه بماند.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۴۹۹).

۳-۵. تنهایی بین فردی در شخصیت طاهره در رمان شب طاهره

رمان شب طاهره در ۱۶۰ صفحه در سال ۱۳۹۴ توسط نشر ققنوس منتشر شد. طاهره در داستان شب طاهره تنها، بی کس و جدافتاده است. از دید یالوم «هیچ چیز مطلقاً وجود ندارد. در واقع دنیا رخدادی بی علت، تصادفی و ناگهانی است و هرآنچه هست، می‌توانست به گونه دیگری باشد. این انسان‌ها هستند که جهان و موقعیت خود را می‌سازند.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۱۹۸). گویی طاهره جهان و موقعیت خود را در تنهایی می‌سازد و با آن کنار می‌آید. پدر طاهره به دلیل بیماری سرطان و مرگ وی را ترک می‌کند و همسرش نیز او را رها می‌کند. در حقیقت، داستان شب طاهره، نگرانی‌های دختر جوان تنهایی بنام طاهره است که در گوران زندگی می‌کند. پدرش خیرالله درگیر بیماری سرطان است. «همه می‌دانند دکترها پدر را جواب کرده‌اند. سرطان رُشش را کشیده. شده است پوست و استخوان» (سلیمانی، ۱۳۹۵: ۷۳). طاهره به عقد پسر عموی خود احمد در می‌آید، اما طولی نمی‌کشد که احمد او را ترک می‌کند «همه برمی‌گردند به گوران، الّا احمد. احمد می‌رود برای همیشه» (همان: ۹۹). طاهره، در رمان شب طاهره، در تاریکی تنهایی و در سایه شوم آن تنها مانده است.

۳-۶. تنهایی بین فردی در رمان «پیاده» در شخصیت انیس

رمان «پیاده» در ۲۱۸ صفحه، در سال ۱۳۹۷ توسط نشر چشمه منتشر شد. «پیاده» داستان زنانه‌ای درباره یک زن تنها در تهران دهه شصت است. «پیاده» ۱۷ فصل دارد. داستان پیاده زندگی یک زوج کرمانی با نام‌های کرامت و انیس است که در سال‌های بعد از انقلاب،

راهی تهران شده‌اند. این در حالی است که انیس، شخصیت اول داستان پیاده، باردار است و ایران در سال‌های کابوس وار جنگ با عراق به سر می‌برد. از ازدواج انیس و کرامت یک سال و نیم گذشته است و با مهاجرت به تهران، کرامت به دانشگاه رفته است، اما به تدریج در رفتار او تغییراتی ایجاد می‌شود و کرامت مردی شکاک و بدبین است، حتی اجازه خروج از منزل را به انیس نمی‌دهد. در همین اثنا، مردی که هوشنگ نام دارد، قرار است برای مدتی مهمان آن‌ها باشد اما اقامت او بیشتر از حد انتظار طول می‌کشد و انیس با رفتارهای عجیب و غریب کرامت و همچنین حضور هوشنگ در خانه، بیش از پیش در عذاب است. دیری نمی‌پاید که اوضاع مبهم و بد، جای خود را به وضعیتی روشن و بدتر می‌دهد و با دستگیری کرامت، انیس که فرزند او را در شکم دارد، یکه و تنها در شهری که درگیر اتفاقات اجتماعی و سیاسی فراوان است، رها می‌شود. زن تنهای بی‌پول که توان بازگشت هم ندارد باید در تهران خاکستری و مرموز سال ۶۰، خودش و جنین داخل شکم‌اش را سیر کند. گورانی‌ها هم طردش می‌کنند، چون بدگمان هستند که بچه او مال شوهرش نباشد. تنها کسانی که انیس را می‌فهمند و کمکش می‌کنند زن هستند. زن صاحب‌خانه‌شان، حاج خانم صفی، بعد زهرا خانم صاحب‌خانه‌ی جدید، ملیحه دانشجوی گورانی که انیس را پیدا می‌کند و سعی می‌کند کمکش کند و زن‌هایی که در خانه افسر خانم سبزی پاک می‌کنند و با هم درد دل می‌کنند. از دید یالوم «نوعدوستی خاستگاه مهم معنا برای همه روان‌درمانگرانی است که رشد یک بیمار را موج کوچکی می‌انگارند که همه کسانی که با زندگی آن یک نفر در تماس هستند با خود همراه کرده و فایده می‌بخشد.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۴۳۱).

۳-۷. تنهایی بین فردی «ثریا» در رمان آن مادران، این دختران

رمان *آن مادران*، *این دختران* در ۲۳۲ صفحه در سال ۱۳۹۷ توسط نشر ققنوس منتشر شد. ثریا زنی بیوه اهل گوران است که وقتی دخترش را سه ماهه باردار بوده، همسرش را از دست داده است. او در تهران با شغل معلمی و به تنهایی دخترش را بزرگ می‌کند. حالا آن دختر جوان و سرکش شده است. ثریا و آن دیگر یکدیگر را درک نمی‌کنند. بحث‌ها و درگیری‌های آن‌ها خیلی پیچیده شده، تا جایی که عمیق‌ترین و حساس‌ترین مسائل شخصی و اجتماعی آن‌ها را هم تحت تاثیر قرار می‌دهد. ثریا با این که در میان دیگران است اما تنهاست. اما عشق به دخترش موجب می‌گردد تا تنهایی بین فردی را فراموش کند. عشق به دخترش «آنا» برایش یک منش است. به قول یالوم «عشق نوعی منش است.» (یالوم، ۱۳۹۰: ۵۱۹).

۱-۳. *تنهایی بین فردی قلندر در رمان سگ‌سالی*

داستان *سگ‌سالی* در سال ۱۳۹۳ در ۱۴۲ صفحه توسط نشر چشمه منتشر شد. شخصیت اصلی داستان که «قلندر» نام دارد، دانشجوی دانشگاه تهران و از اعضای سازمان مجاهدین خلق است. وی پس از دستگیری اعضای این سازمان به شهر خود می‌گریزد و در یک تونل دستکند که منتهی به طویله‌خانه است، خود را زندانی می‌کند. این پنهان شدن که قرار بود موقتی و به قول خودش تا وقتی آب‌ها از آسیاب بیفتد باشد، ۲۴ سال طول می‌کشد. سلیمانی در این رمان بسیاری از جنبه‌های سیاسی و اجتماعی زندگی ایران را در دهه ۶۰ تا ۸۰ بیان کرده است. قلندر گرفتار تنهایی بین فردی است. قلندر در داخل گودال تنهاست، با این که داخل در داخل طویله‌خانه قرار دارد. به قول خودش انگار زنده به گور شده و در قبر است «تنگ و تاریک مثل قبر.... فرض می‌کند مُرده» (سلیمانی، ۱۳۹۳: ۲۴).

۴۷۷ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

۴. نتیجه گیری

بلقیس سلیمانی از نویسندگان معاصر زن است که اغلب شخصیت‌های اصلی داستان وی زن هستند. او نویسنده‌ای است که عقاید و نگرش فلسفی خاصی به زندگی دارد و دغدغه اصلی سلیمانی، موانع و مشکلات زنان در جامعه است. زنان رمان‌های وی به دلیل تحصیل و دانشجو بودن، ازدواج و طلاق، مهاجرت و... گرفتار انواع تنهایی هستند. زنان شخصیت‌های داستان‌های وی به دلیل نداشتن شرایط مناسب محیطی گرفتار انواع تنهایی و پریشانی هستند.

جدول شماره ۱: نتایج بررسی شخصیت‌های داستان‌های سلیمانی

بر اساس انواع تنهایی یالوم

ردیف	نام داستان	نام شخصیت‌های رمان	نتایج تحلیل بر مبنای انواع تنهایی یالوم
۱	به هادس خوش آمدید	رودابه	تنهایی بین فردی
		یوسف خان	بیگانگی
۲	پیاده	انیس	تنهایی بین فردی
		گل بانو	تنهایی بین فردی
۳	بازی آخر بانو	سعید	معطوف به دیگری
		صالح رهامی	تنهایی بین فردی
۴	شب طاهره	ابراهیم رهامی	اگزستانسیال
		طاهره	تنهایی بین فردی

تنهایی بین فردی	ثریا	آن مادران، این دختران	۵
اگزیتانسیال	ناهید	خاله بازی	۶
تنهایی درون فردی	فرنگیس	من از گورانی ها می ترسم	۷
تنهایی بین فردی	قلندر	سگ سالی	۸

براساس جدول بالا، تنهایی بین فردی بیشتر از همه انواع تنهایی یالوم در داستان‌های بلقیس سلیمانی نمود دارد. در اغلب تنهایی بین فردی، در مان‌های سلیمانی، به دلیل بُعد مسافت فیزیکی و دوری از شهر، مهاجر، ازدواج، تحصیل و غیره اتفاق می‌افتد.

کتاب‌نامه

- ابراهیمی، نازیلا، فلاح، محمدحسین، سامانی، سیامک، وزیری، سعید (۱۳۹۹). «عوامل و زمینه‌های احساس تنهایی زنان (یک مطالعه پدیدارشناسی)». *زن و جامعه*. س ۱۱. ش ۱. بهار. صص ۱-۲۸.
- امیری، مهسا، علیزمانی، امیرعباس (۱۳۹۷). «بررسی تنهایی اگزیتانسیال در دنیای مدرن و روش‌های مواجهه با آن با تکیه بر آرای اروین یالوم». *غرب‌شناسی بنیادی*. س ۹. ش ۱. بهار و تابستان. صص ۱-۲۳.

۴۷۹ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

بزدوده، یحیی (۱۳۹۱). «در جستجوی هویت از دست رفته (هویت و زنانگی در آثار بلقیس سلیمانی)»، **پایان نامه دانشگاه ارومیه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی**. استاد راهنما: محمد امیر عبیدی نیا

خادمی کولایی، مهدی (۱۳۹۴). «بررسی و تحلیل فرآیند فردیت در رمان به هادس خوش آمدید از بلقیس سلیمانی»، **فصلنامه ادب فارسی دانشگاه آزاد سندج**. دوره ۷، شماره ۲۳ تابستان. صص ۸۹-۱۱۲.

خادمی کولایی، مهدی؛ سرمدی، مجید؛ زمانی کارمزدی، فاطمه (۱۳۹۴) «جامعه شناسی رمان خاله بازی از بلقیس سلیمانی بر مبنای نظریه بی یورادیو». **ادبیات پارسی معاصر**. سال پنجم شماره ۳ (پیاپی ۱۵). پاییز. صص ۴۵-۶۵.

حیدری، رزیتا (۱۳۹۳). «بررسی رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تنهایی». **ششمین کنگره ملی آسیب شناسی خانواده**. تهران: دانشگاه شهید بهشتی. پژوهشکده خانواده. ۱۶ و ۱۷. اردیبهشت ماه. صص ۲۵۷.

رادفر، ابوالقاسم؛ برهمند، حانیه (۱۳۹۶). «نقد جامعه شناختی رمان بازی آخر بانو بلقیس سلیمانی». **فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی**، دوره: ۳، شماره: ۱۹. صص ۸۷-۹۷. رستمی، راحله (۱۳۹۲). «رابطه‌ی الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تنهایی: بررسی نقش واسطه‌ای هویت معنوی». **پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز: دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی**. استاد راهنما: بهرام جوکار.

رستمی، فرشته؛ کشاورز، مسعود (۱۳۹۴). «آسیب‌شناسی زن و جنگ با رویکردی فرهنگی به زن اسیر-آزاده در نوشته های بلقیس سلیمانی». **مجموعه مقاله‌های دهمین همایش بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی**. دانشگاه محقق اردبیلی. ۴-۶ شهریورماه.

۴۸۰ *دوفصلنامه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی*، سال ششم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۳

رستمی، فرشته (۱۳۹۴). «بررسی تطبیقی میان‌رشته‌ای چاپ و تولید کتاب‌های داستانی سیمین دانشور و بلقیس سلیمانی»، *نشریه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، تابستان ۱۳۹۴، دوره ۷، شماره ۳. صص ۶۳-۹۴.

سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۵). *بازی آخر بانو*. تهران: ققنوس.

سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۸). *خاله بازی*. تهران: ققنوس.

سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۵). *شب طاهره*. تهران: ققنوس.

سلیمانی، بلقیس (۱۳۸۹). *به هادس خوش آمدید*. تهران: چشمه

سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۷). *آن مادران، این دختران*. تهران: ققنوس

سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۷). *پیاده*. تهران: چشمه

سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۴). *من از گورانی‌ها می‌ترسم*. تهران: چشمه.

سلیمانی، بلقیس (۱۳۹۳). *سگ‌سالی*. تهران: نشر چشمه.

شیخ مونس، حوریه (۱۳۹۱). «تحلیل شخصیت زن در آثار بلقیس سلیمانی»، *پایان‌نامه*

دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده زبان و ادبیات فارسی. استاد راهنما: دکتر شیرزاد طایفی.

صرفی، محمدرضا؛ مدبری، محمود؛ ملیحه علی نژاد، ملیحه (۱۳۹۶). «تحلیل و بررسی

انواع موتیف و کارکردهای آن در آثار بلقیس سلیمانی»، *مجله نشر پژوهی شهید باهنر*

کرمان، دوره ۲۰، شماره ۴۱. بهار و تابستان. صص ۲۲۵-۲۴۴.

غلامحسین زاده، غلامحسین (۱۳۹۲). «نقد فمینیستی رمان خاله بازی اثر بلقیس سلیمانی».

هفتمین پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی.

۴۸۱ بررسی وجوه تنهایی در آثار داستانی بلقیس سلیمانی از دیدگاه یالوم (منگلی)

قنبری، بخشعلی (۱۳۹۰). «رنج تنهایی در مثنوی معنوی». پژوهش زبان و ادبیات فارسی.

ش ۲۱. تابستان. صص ۹۵-۱۲۰.

مظاهری، حبیب؛ علیزمانی، امیرعباس (۱۳۹۷). «بررسی مواجهه با رنج تنهایی اگزستانسیال

در اندیشه اروین یالوم و رنج عارفانه فراق در اندیشه مولوی». پژوهش‌های فلسفی -

کلامی. س ۲۰. ش ۴. زمستان. صص ۶۹-۹۰.

یالوم، اروین (۱۳۹۰). روان درمانی اگزستانسیال. ترجمه سپیده حبیب. تهران: نشرنی.

یالوم، اروین (۱۳۸۶). و نیچه گریه کرد. ترجمه مهشید میرمعزی. تهران: نشرنی.

یالوم، اروین (۱۳۹۹). روان درمانگر قصه گو. ترجمه سپیده حبیب. چاپ چهارم. تهران:

دانژه.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی